

DE KERK WERD DUUR BETAALD

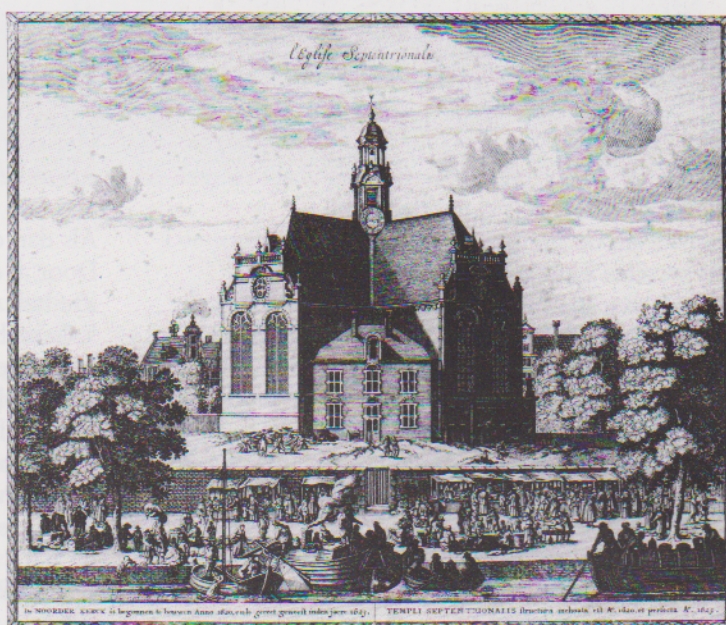
Huib D. Minderhoud

Aflevering 27 van de historische reeks van Coevorden.

Zo gingen dan sinds 1596 de eerste Coevorder ingezetenen onder totaal gewijzigde omstandigheden ter kerke. Het inwendige van de oude Rooms-Katholieke kerk kreeg een geheel ander aanzien. De beelden van de vereerde heiligen verdwenen en de hoge muren werden witgekalkt. Maar ook tal van vertrouwde vormen van de eredienst werden afgeschaft. Het Latijn als de kerktaal, de eucharistieviering, de biecht, de Mariaverering, de stijlvolle kerkelijke gewaden, het wijwater, het gebruik van wierook enzovoort, enzovoort.

Ervoor in de plaats kwamen de in zwarte toga's gehulde calvinistische dominees, de zwaarwichtige preken vanaf de hoge kansel, de traag gezongen psalmen in de berijming van Petrus Datheen en de gewichtig kijkende ouderlingen en diakenen in de kerkenraadsbanken. Een radicaal veranderde belevingswereld! Het is al gezegd, het sprak de beminde gelovigen in het begin totaal niet aan. Dat was ook duidelijk te merken aan de inkomsten, die langzaam en in onvoldoende mate binnenkwamen. Ze waren zeker niet voldoende om het onderhoud aan het oude kerkgebouw naar behoren te verrichten en dus raakte het steeds meer in verval. Zo erg, dat in 1628 de gemeente "*met vreze ende peryckel de boufallige ende absurde kerkcke*" bezocht. Zo rapporteerden het stadsbestuur en de kerkenraad gezamenlijk aan de Raad van State.

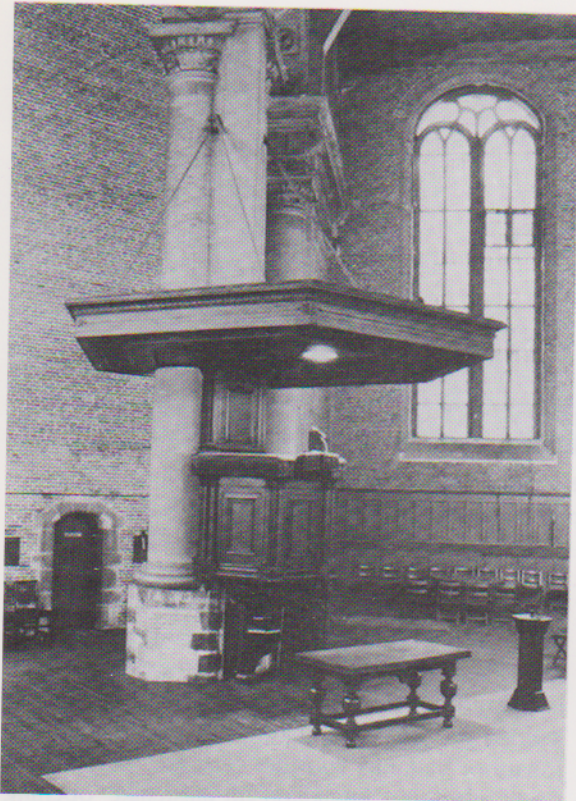
Niet zonder bedoeling, want men had inmiddels het plan opgevat een nieuwe kerk te bouwen en daarbij was de medewerking van hogere autoriteiten onontbeerlijk. Hoe moesten anders de benodigde financiën bij elkaar gebracht worden? De eerste poging was niet vergeefs, want de Raad van State verleende en subsidie van

Zeventiende-eeuwse tekening van de Noorderkerk in Amsterdam, gereedgekomen in 1623.

f 1.000,- en dat was beslist geen gering bedrag in de zeventiende eeuw.

Maar 't was niet genoeg. Het zou tot 1637 duren, voor een nog hogere instantie te hulp schoot. In dat jaar gaven de Staten-Generaal het stadsbestuur toestemming een extra belasting te heffen

Het interieur van de Noorderkerk in Amsterdam met kansel.

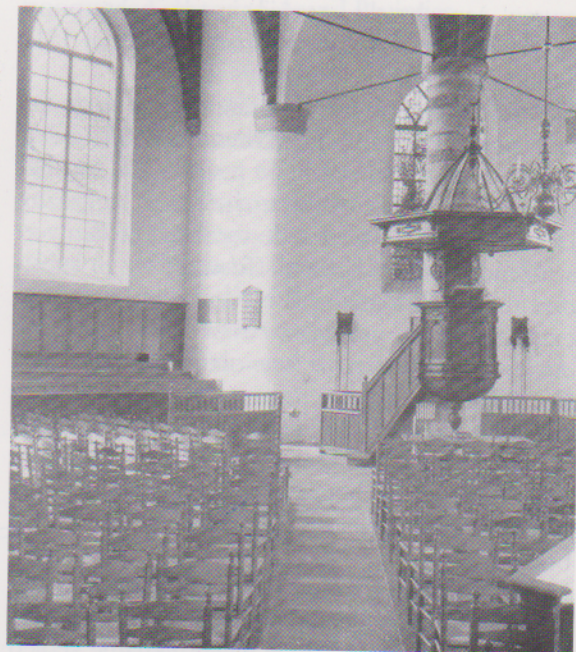
op het gebruik van bier. Speciaal voor de bouw van de nieuwe kerk moest betaald worden *“zes stuivers op elke tonne biers, die binnen Coevorden zal worden geconsumeert”* en dat gedurende zes jaar! Dat zette zoden aan de dijk, want bier was volksdrank en dus werd er nogal wat omgezet. Waarmee niet gezegd wil zijn, dat er in Coevorden louter en alleen drankzuchtigen woonden. Het scharbier, dat in die tijd werd gebrouwen, was heel dun en bevatte nauwelijks alcohol.

Zoals we zien, maakte ook het stadsbestuur zich erg druk voor de totstandkoming van de nieuwe kerk en dat had natuurlijk zijn reden. In de eerste plaats bestonden stads- en kerkbestuur vaak uit dezelfde personen en in de tweede plaats was de bouw van een centrale kerk ook een prestigeobject. Overal in Drenthe vergenoegde men zich met de overname en instandhouding van de oude Rooms-Katholieke kerken, maar daarentegen in Coevorden...! Juist, ook in de zeventiende eeuw

was het bedrijven van “public relations” het Coevorder stadsbestuur niet vreemd.

Natuurlijk moest de nieuwe kerk dan ook een bijzonder gebouw worden. Om het protestantse karakter te benadrukken, werd als grondvorm het Grieks-orthodoxe kruis gekozen. Dit in tegenstelling tot het bij de oude kerken steeds toegepaste Latijnse kruis. De kerkbouwers lieten zich inspireren door twee reeds eerder gereedgekomen protestantse kerken. Bij de bouw van de Noorderkerk in Amsterdam en de Nieuwe kerk in Groningen was deze grondvorm al eerder in praktijk gebracht. Relaties met Amsterdam en Groningen waren dus toen al toonaangevend, maar...de Coevorder kerk was toch wel het eerste zuiver Protestantse bedehuis van Drenthe.

In 1641 werden de fundamenten van de kerk gelegd. Ze bestonden uit segmenten Bentheimer zandsteen, via de Vecht en de Kleine Vecht aangevoerd en door boeren vanaf de haven naar de bouwplaats gebracht. Die deden dat gratis, maar hun werd wel een vrije plaats in de kerk toegewezen. Picardt schreef o.a. over de kerkbouw: *“Anno 1641 is het fundament geleght van dat heerlijke gebouw en schone structuur der tegenwoordige*

Huidig interieur van de Coevorder kerk met kansel.

ger kerck tot Coevorden. De Directeurs of Bewint-hebbers, die de directie over dit werck gehad hebben, zijn geweest den H. Burgemeester Arnoldt van Loo, Werner ten Broeke, Jan Onias, Bernhard Bertelinck, Reynert Dirkson Brumpt en Herman Mesmaker". Van deze bestuurders waren ook Ten Broeke, Onias, en Brumpt burgemeester en de andere heren waren kerkvoogden. Burgemeester en timmerman-aannemer Arnoldt van Loo, de eigenlijke bouwheer, was ook kerkvoogd.

Om de kosten wat te drukken besloot het stadsbestuur zelf voor de productie van baksteen te zorgen. Aan het Drostendiep werd een "tichelwarck" ingericht, een steenbakkerij. Daar dit bedrijf op Daler grondgebied was aangelegd, kregen de Dalers de verzekering, dat Coevorden zeker geen gebiedsuitbreiding nastreefde en verder dat na afloop de omgeving weer in de oude staat teruggebracht zou worden. Tenslotte werd afgesproken, dat het tichelwarck ook stenen voor de reparatie van de Daler toren zou leveren. Zo was iedereen tevreden en kon de bouw voortgezet worden. Van de oude Mariakerk werden nog de zandstenen lijsten rondom in de muren aangebracht, terwijl in de achterpoort delen van het oude portaal met het jaartal 1512 werden verwerkt..

Tijdens de afbraak van de oude en het werk aan de nieuwe kerk vond de gemeente tijdelijk onderdak in een gedeelte van de paardenstal van het garnizoen. De nieuwbouw vorderde langzaam. Door geldgebrek werden de werkzaamheden verschillende keren stilgelegd. Toen giften en subsidies toch niet toereikend bleken, werd zelfs een extra belasting geheven. "Voor ieder huis drie daalders, voor iedere persoon ouder dan zeven jaar tien stuivers, voor ieder dagwerk hooi en voor elke mudde bouwland een gulden en voor ieder zaadveen twee gulden!". Buitensporig hoge bedragen waren het en de betaling had ongetwijfeld niet zonder morren plaats. Tja, de kerk werd duur betaald.

Nadat burgemeesters en raden tenslotte nog een lening verstrekt hadden, kon de kerk dan toch voltooid worden. In 1647! De ingebruikname verliep niet geheel volgens plan. Toen er in september

Ook in het moderne Coevorden (met luchtballons!) steekt de kerk met kop en schouders boven de stad uit. Foto Klaasje Hessels.

1647 plotseling nieuwe garnizoenstroepen in de vesting gelegd werden, bleek de paardenstal niet langer meer beschikbaar te zijn voor de erediensten. De kerkenraad besloot halsoverkop de kerk in gebruik te nemen en op zondag 14 september leidden de beide predikanten Onias Boethius en Johannes Molanus voor het eerst hier de diensten. Geen plechtige inwijding of feestelijke opening dus, maar 't kon niet anders, vond men. De kerkenraad schreef een dag later aan drost Rutger van den Boetzelaer, de hoogste Drentse bestuurder, een verontschuldigende brief, daar hij niet "*in tijts verwittigt*" was. Dat was ook wel nodig, niet alleen omdat de aanwezigheid van zo'n gewichtig persoon veel tot de glans van de inwijding zou hebben bijgedragen, maar ook omdat het provinciebestuur f 500,- had geschonken. Men had, zo schreven de heren, "*nootsaeckelijcker den godsdienst, die niet stille can staen, in de nieuwe kercke moeten laeten doen!*" De drost zal ongetwijfeld voor dit argument begrip gehad hebben.

Zo kreeg Coevorden zijn eigen kerk. Duur betaald weliswaar, maar de Coevordenaren kregen er ook veel voor terug. Een gebouw om trots op te zijn, met een beeldbepalend silhouet, "met kop en schouders" uitstekend boven de vestingwallen. Die kerk, die toren, dat was Coevorden, onmiskenbaar.

Advertenties achterkant omslag komen uit de Coevorder Courant van 9 december 1939.